

Kresťansko-socialistické hnutie v Košickej diecéze a biskup Augustín Fischer-Colbrie

Róbert Eliáš

<https://doi.org/10.54937/nhe.2026.15.1.98-113>

Christian Socialist Movement in the Diocese of Košice and Bishop Augustín Fischer-Colbrie

Abstract: *The history of the Christian socialist movement in Slovakia is an under-studied topic. In the article, available Hungarian and Slovak literature was used and supplemented with research in the Archdiocesan Archives in Košice. The first chapter describes the emergence and development of this movement in Old Hungary in the late 19th and early 20th centuries, and its most important figures, Ottókar Prohászka and Alexander Giesswein. The second chapter describes the history of this movement in Slovakia and specifically in the Diocese of Košice. In 1905, a Christian workers' association was established in Košice which was later renamed the Košice Christian-Social Association. Such associations were established in the Košice diocese and also in Košická Nová Ves (in 1906) as well as in the territory of present-day Hungary in the towns of Mád and Sátoraljaújhely; Christian trade union organizations were also established in Košice at the beginning of the 20th century. The patron and supporter of the Košice and Košice-Nová Ves associations was the diocesan bishop Augustín Fischer-Colbrie. The ideas of Christian socialism were also spread by A. Fischer-Colbrie through the press in the newspapers Felvidéki Ujság and Esti Ujság. The last chapter presents the bishop's views on social issues based on his works published in Hungarian in Košice by the Christian Socialist Party in 1919 and 1920. These are the booklets "Társadalmi problémák" (Social Problems), "Munka" (Work) and "Kommunizmus és magántalajdon" (Communism and Private Property), which were also preserved in his estate.*

Keywords: *Christian socialism; Christian Social movement; Diocese of Košice; Augustín Fischer-Colbrie; social question*

Úvod

Pod pojmom kresťanský socializmus treba chápať hnutie za sociálnu spravodlivosť aplikáciou kresťanských princípov najmä do vzťahov zamestnávateľa k zamestnancom. Hnutie malo svoje začiatky v polovici 19. storočia a medzi katolíkmi dostalo mocný impulz po

zverejnení encykliky Leva XIII. *Rerum novarum* v roku 1891. Podnietilo organizovanie kresťanských odborov a kresťansko-sociálnych politických strán.¹

Dejiny kresťansko-socialistického hnutia na Slovensku patria k málo prebádaným témam. Čo sa týka Košíc a Východného Slovenska, čiastočne sa nimi zaoberala Mária Mihóková vo svojej práci o Augustínovi Fischerovi-Colbrie a Štefan Eliáš v Dejinách Košíc v dátach. Vo svojom článku by som chcel priblížiť vznik a vývoj tohto hnutia v Košickej diecéze na začiatku 20. storočia a úlohu, ktorú v ňom zohral diecézny biskup Augustín Fischer-Colbrie. Budem sa opierať o dve spomínané a ďalšie slovenské a maďarské práce, ktoré doplním o archívny výskum. V poslednej kapitole by som chcel predstaviť názory biskupa Fischera-Colbrie na sociálne otázky na základe jeho publikovaných diel.

Kresťansko-socialistické hnutie v Uhorsku

V Uhorsku sa kresťansko-socialistické hnutie začalo rozvíjať až po vydaní *Rerum novarum* a pod jej vplyvom v čase, keď marxistická sociálna demokracia už získala veľkú časť priemyselného robotníctva a organizovala ho do svojej strany. Vodcovia uhorskej cirkvi, na

Biskup A. Fischer-Colbrie

malé výnimky, neboli zbehlí v spoločenských otázkach doby a čo je ešte väčšia chyba, chýbal im cit na ich objavenie. Ideové základy kresťansko-socialistického hnutia v Uhorsku položil Otakar Prohászka.²

Prohászka sa narodil 10. 10. 1858 v Nitre v rodine česko-nemeckého dôstojníka Dominika Prohászku. Študoval na gymnáziu v Lučenci, Nitre a Kaloči. Po zložení maturitnej skúšky ho roku 1873 prímas Ján Simor poslal na teologické štúdiá do Ríma. Tam r. 1878 získal doktorát z filozofie. Počas pobytu v Ríme býval v Germanicu – študentskom domove pre teológov z nemecky hovoriacej oblasti. Vo večnom meste bol 30. 10. 1881 vysvätený za kňaza a už v nasledujúcom roku v júni získal titul doktora posvätnéj teológie.³ Od r. 1884 pôsobil v Ostrihome ako profesor teológie, od r. 1904 prednášal v Budapešti dogmatiku. Roku 1905 sa stal biskupom v Stoličnom Belehrade (Székesfehérvár).⁴

Prohászka sa v deväťdesiatych rokoch 19. stor. ako profesor teológie v Ostrihome snažil na stránkach časopisu Magyar Sion vzbudiť záujem kňazov o sociálne otázky. Preložil encykliku *Rerum novarum* do maďarčiny, ktorú Spolok sv. Štefana spolu s inými listami, respektíve encyklikami Leva XIII., aj vydal.⁵ Je autorom prvej štúdie o Marxovom Kapitáli v Uhorsku.⁶ Prohászka v záujme zabránenia šírenia socializmu chcel zlomiť moc veľkokapitálu, zásadne zreformovať kapitalistický systém, aby ten zabezpečil pre každého

¹ VNUK, František. *Príručný slovník kresťanstva*. Smaragd, Bratislava 2003, s. 153.

² SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*. Ecclesia, Budapest 1988, s. 498 – 499.

³ JUDÁK, Viliam. *Priatelja Boží. Slovenské martyrológium*. Lúč, Bratislava 1995, s. 140 – 141.

⁴ *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, Bratislava, Lúč 2000, s. 1124.

⁵ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 499.

⁶ *Slovenský biografický slovník. IV. zväzok M – Q*. Matica slovenská, Martin 1990, s. 545.

človeka dôstojný život. V procese reformy kapitalistického systému má podľa neho mať účasť aj cirkev, keďže povinnosťou cirkvi je podporovať pokrok.⁷ Kresťanský socializmus podľa neho „neučí vzbure, nehlása rozdávanie pozemkov, nepopiera vlastnícke právo, súkromné vlastníctvo; avšak uznáva, že nižším vrstvám ľudu treba postupne dať viac práv, dobier. Neuzatvára pred nimi cestu pokroku a zároveň nevylučuje, že časom by niektoré odvetvia hospodárstva prešli do spoločenského vlastníctva.“⁸

Ďalšou veľkou postavou uhorského kresťanského socializmu bol Alexander Giesswein (1856 – 1923). Študoval vo Viedni, pôsobil ako profesor na učiteľskom ústave v Győri, neskôr v győrskej biskupskej aule ako notár, respektíve biskupský tajomník. Bol vynikajúci jazykovedec a cirkevný historik. Publikoval viaceré jazykovedné, cirkevno-historické a spoločenskovedné štúdie. Giesswein uznával, že existujú triedy a že ich protiklady vedú k triednemu boju. Na rozdiel od marxistov však zrodenie spravodlivej beztriednej spoločnosti nečakal od triedneho boja a sociálnej revolúcie, ale od zmierenia tried a ich vzájomného priblíženia.⁹

Organizačným predchodcom kresťansko-socialistického hnutia v Uhorsku bol Győrsky kresťanský robotnícky spolok, ktorý založil Giesswein v roku 1898. Začiatok uhorského kresťanskosocialistického hnutia sa viaže k advokátovi Eugenovi Herényimu, ktorý 12. júla 1903 v Szombathelyi s poslancom Ľudovej strany Karolom Huszárom založili kresťansko-sociálny robotnícky spolok. Organizovanie robotníctva pokračovalo po krajine a v Budapešti, kde 1. 10. 1903 vznikol Budapešťiansky kresťanský robotnícky spolok. Do riadenia hnutia sa koncom roka 1903 zapojil Giesswein. V máji 1904 K. Huszár a Štefan Haller spustili noviny hnutia „Igaz Szó“ (Pravdivé slovo). V rámci veľkého katolíckeho zjazdu v Budapešti, ktorý sa konal 20. – 23. októbra 1904, došlo aj ku zakladajúcemu kongresu Krajinského zväzu kresťansko-sociálnych spolkov. 15. októbra 1905 sa konal druhý kongres Zväzu, na ktorom prijali program hnutia. Program požadoval zásadné reformy spoločenského života a ekonomiky. Lepší život nečakal od revolúcie, ale od obnovy existujúceho systému v Kristovom duchu. Nie od zrušenia súkromného vlastníctva, ale odstránenia excesov kapitalizmu. V roku 1905 bolo okolo 40, koncom roka 1906 už 100 kresťansko-sociálnych spolkov s 20 tisícmi členov. K hnutiu patrili aj kresťansko-socialistické odborové združenia.¹⁰

Kresťansko-socialistické hnutie dosiahlo vrchol svojho rozmachu v roku 1907, lebo vtedy bolo organizačne najsilnejšie, a v tomto roku došlo k vytvoreniu samostatnej kresťansko-socialistickej strany. Zakladajúci snem Krajinskej kresťansko-socialistickej strany (*Országos Keresztényszocialista Párt*) sa konal 10. novembra 1907. Program strany, okrem boja so sociálnou demokraciou, obsahoval celú škálu reforiem na poli hospodárskom, spoločenskom a politickom. Požadoval všeobecné, tajné, priame volebné právo, slobodu tlače, odstránenie tlačovej kaucie, plnú náboženskú slobodu prijatých vierovyznaní, katolícku autonómiu, zníženie výdavkov na armádu, dvojročnú prezenčnú službu v armáde, bezplatné vzdelávanie, progresívny daňový systém, zákaz detskej práce, zákaz

⁷ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 499.

⁸ PROHÁSZKA, Ottokár. *Keresztény szocializmus. In Keresztény szocialisták naplója 1909*. Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1908, s. 24 – 26.

⁹ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 499.

¹⁰ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 499 – 500.

nočnej práce žien, rovnaké vyplácanie rovnakej práce mužov a žien, materskú dovolenku, každoročnú dovolenku na zotavenie, sociálne poistenie pracujúcich, riešenie bytového problému robotníkov, podiel zamestnancov na riadení a ziskoch podnikov.¹¹ Strana sa vyjadrila aj k národnostnej otázke prízvukujúc, že bude spolupracovať v duchu kresťanskej lásky s občanmi akéhokoľvek jazyka na povznesení vlasti. Národnostiam priznala špecifické práva, aby sa vedľa maďarčiny vyučoval aj jazyk konkrétnej národnosti a jej mládež získala základné vedomosti v materinskom jazyku. Súhlasila aj s vyučovaním jazyka národnostných menšín na stredných školách Uhorska a s vytvorením jazykových katedier menšinových jazykov na univerzitách.¹² Program sa tiež zoširoka venoval agrárnej otázke (poľnohospodárske komory, družstvá, úverové ústavy) s cieľom vytvoriť silnú vrstvu maloroľníkov a aby poľnohospodársky robotníci dostali ochranu.¹³

Kresťansko-socialistickú stranu a jej program v parlamente zastupoval A. Giesswein, ktorý sa v r. 1905 stal poslancom za Ľudovú stranu. Úmyslom Giessweina bolo získať Ľudovú stranu pre kresťansko-socialistický program, a tak ju pretvoriť. Keď videl, že pre tuhý konzervativizmus Ľudovej strany svoj plán nemôže realizovať, 17. januára 1910 vystúpil zo strany a 27. januára v parlamente predniesol programovú reč v mene Krajinskej kresťansko-socialistickej strany. Jeho krok ostro kritizovala Ľudová strana aj biskupi. V parlamentných voľbách roku 1910 kandidovali, okrem neho, ešte traja kresťanskí socialisti, ale iba Giessweinovi sa podarilo dostať do parlamentu.¹⁴

Koncom prvej svetovej vojny sa Ľudové masy zradikalizovali, na čo kresťanské strany zareagovali fúziou. 3. februára 1918 sa Krajinská kresťansko-socialistická strana zlúčila s Ľudovou stranou do Kresťansko-sociálnej Ľudovej strany (*Keresztényszociális Néppárt*).¹⁵ Po rozpade Rakúsko-Uhorska v novovzniknutej Československej republike bola Krajinská kresťansko-socialistická strana stranou maďarských katolíkov.¹⁶

Kresťansko-socialistické hnutie na Slovensku a v Košickej diecéze

Prvým kresťansko-sociálnym robotníckym spolkom na Slovensku sa stal spolok v Banskej Bystrici. Založený bol 26. 6. 1904 ako jeden medzi prvými v celom Uhorsku. Vtedy mal 70 členov. Už v roku 1908 vykazoval 830 členov. Viedli ho Ľudovít Gróne a Slovák Arnold Bobok. Z Banskej Bystrice sa šírila aj jediný slovenský kresťansko-sociálny politický týždenník „Naše noviny“. Redigoval ich Arnold Bobok v rokoch 1907 – 1910. Slovenskí katolícki robotníci v Budapešti sa s ideami kresťanského socializmu prirodzene stretli ako prví. Skalické Katolícke noviny píše 20. 6. 1904, že im približne 800 prítomným na valnom zhromaždení spolku rečnil O. Prohászka a jeho prejav presne tlmočil F. Skyčák.¹⁷ Takéto

¹¹ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 500; ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/ A. Novovek 1849 – 1918*. Typopress, Košice 2016, s. 308; <http://www.lexikon.katolikus.hu/O/Országos%20Keresztényszocialista%20Párt.html>.

¹² ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/ A. Novovek 1849 – 1918*, s. 308.

¹³ <http://www.lexikon.katolikus.hu/O/Országos%20Keresztényszocialista%20Párt.html>.

¹⁴ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 500 – 501.

¹⁵ SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet*, s. 574.

¹⁶ RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Slovenska*. Vyšehrad, Praha s. 312.

¹⁷ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/ A. Novovek 1849 – 1918*, s. 306.

spolky vznikli tiež v Banskej Štiavnici, Bratislave, Dvorochoch nad Žitavou, Gabčíkove, Komárne, Leviciach, Mojmirovciach, Nitre, Podunajských Biskupiciach, Pribete, Trnave, Tvrdošovciach, Zvolene a Žiline.¹⁸

V Košickej diecéze vznikli kresťansko-sociálne spolky v Košiciach a Košickej Novej Vsi na území terajšieho Slovenska a v zemplínskych mestechkách Mád a Nové Mesto pod Šiatrom (Sátoraljaújhely) na území terajšieho Maďarska.

Vhodnú pôdu pre kresťansko-socialistické hnutie v Košiciach pripravilo vyše desaťročné účinkovanie Kolpingovho hnutia v meste. Na východnom Slovensku existovali len dve organizácie Kolpingovho hnutia katolíckych tovarišov, a to v Košiciach a Prešove. Tieto mestské organizácie presne signalizujú, že robotnícke hnutie práve v týchto mestách dosahuje svoje maximálne rozvinutie a je doslova smerodajným priestorom priebehu a riešenia robotníckej otázky v celom regióne. Košická organizácia začala účinkovať v priebehu roku 1888.¹⁹ Vlastný dom sa jej podarilo zakúpiť až v roku 1894 na dnešnej Moyzesovej ulici č. 3.²⁰ Prešovský tovarišský spolok vznikol dňa 16. 11. 1890 a dom si zariadil na Jarkovej ulici č. 44. (vtedajšie číslo). Spoločenské centrá tieto organizácie potrebovali, aby sa mohli plne venovať činnostiam voľného času. Nacvičovaniu divadelných predstavení, spoločenským hrám (okrem kariet), tanečným večierkom, spevokolu, koncertom aj náboženskej výchove. Obyčajne mali aj slušné knižnice a fungujúce čitateľské krúžky. Patrónom obidvoch spolkov bol košický diecézny biskup Žigmund Bubics,²¹ prešovského aj gréckokatolícky biskup Ján Vályi.²²

Do deväťdesiatych rokov 19. stor. siahajú aj začiatky odborovej organizácie katolíckych robotníkov Košíc. Bol ňou Košický robotnícky nemocenský spolok (Kassai munkás betegsegélyző egyesület), ktorý poskytoval podporu chorým, pôrodné, pohrebné, prísľatky na lieky. Mal katolícky charakter a jeho najvyšším patrónom bol biskup Ž. Bubics.²³

Založením kresťansko-sociálneho spolku v Košiciach bol poverený člen košického tovarišského spolku Ján Aba (pôvodne sa volal Adamčo).²⁴ V roku 1904 sa zúčastnil veľkého katolíckeho zjazdu v Budapešti, na ktorom došlo k založeniu Krajinského zväzu kresťansko-sociálnych spolkov. Vo svojom pamätnom liste z 15. apríla 1905, v ktorom J. Aba žiada biskupa A. Fischera-Colbrie o podporu, uznáva, že sa podujal na ťažkú úlohu. S podporou tlače počítať nemôže, skôr naopak. Povzbudzuje ho však vedomie, že v Košiciach je ešte väčšina, hlavne starších, robotníkov a drobných remeselníkov nábožná. Ako príklad uvádza košických stavebných robotníkov, ktorí síce organizačne patria k sociálnej demokracii, ale vo svojej miestnosti nedovolili zvesiť kríž. Horšie je to už s mladšími robotníkmi. Tí, ako píše, ešte pred pár rokmi boli oduševnenými členmi tovarišského spolku,

¹⁸ *Keresztény szocialisták naplára 1909*, Budapest, Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége 1908, s. 98 – 110; ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 310.

¹⁹ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 315.

²⁰ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 192.

²¹ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 315.

²² *Sárosvármegyei kalauz. Eperjes, Bártfa, Kísszében szab. kír. városok és Sárosvármegye községeknek czímtára*. Kósch Árpád, Eperjes 1903, s. 115.

²³ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 344.

²⁴ GAŠPAR, Ján – BLÁŠKOVÁ, Eleonóra – MIHÓKOVÁ, Mária. *Lexikón Košičanov 1848 – 1938. I. diel, A – I. Equilibria*, Košice 2014, s. 28.

„sú teraz oddanými učeníkmi fanatických agitátorov.“ Obáva sa, že ak by sociálna demokracia získala všetkých robotníkov mesta, otvorí sa jej voľná cesta do celého horného Uhorska. „Stará náboženská tradícia tohto mesta si vyžaduje nestratiť duše, ktoré ešte je možné zachrániť.“²⁵

K založeniu kresťansko-sociálneho spolku v Košiciach došlo v priebehu roka 1905. Už dňa 21. 4. 1905 oznámili noviny Abauj-Kassai Közlöny Košičanom z dôveryhodných zdrojov, že časť košického robotníctva a predovšetkým odborové združenie stavebných robotníkov až na 70 percent pomýšľa na zaradenie sa do sociálneho hnutia pod znamením kríža, lebo sa cítia byť kresťanmi. Patria síce ešte stále pod organizačné vedenie Sociálnodemokratickej strany Uhorska, no sú odhodlaní utvoriť v Košiciach kresťansko-sociálny robotnícky spolok. Obrátili sa už aj na biskupa A. Fischera-Colbrieho s memorandumom, v ktorom vyjadrili svoju vôľu a po veľkonočných sviatkoch ich má menovaný otec biskup opätovne prijať vo svojej rezidencii. Robotníci podľa vedomostí spravodajcu si už získali dr. A. Giessweina, ktorý sa prisľúbil, že príde na ich valné zhromaždenie z Rábu.²⁶

Dňa 26. 8. 1905 potom uverejnili noviny Napló (č. 125) oznámenie verejnosti o pripravovanom utvorení kresťansko-sociálneho robotníckeho spolku. Pohnútky robotníkov – zakladateľov, boli uvedené na pozvánke, a tie noviny presne interpretovali. Preto vieme, že sa kategoricky a principiálne vyjadrili, že riešenie robotníckej otázky je ich vec a jej riešenie s použitím násilia neschvaľujú, lebo je na to iste vhodnejšie pristúpiť zušľachtovaním morálky a láskou k blížnemu, čo je stelesnením kresťanského svetonázoru. Oznámené návštevy a stretnutia s vysokopostavenými sociálne orientovanými kňazmi sa pravdepodobne udiali a Kresťansko-sociálny robotnícky spolok začal účinkovať na dejinnej scéne 27. 8. 1905. Prvým predsedom sa stal úradník župy Ján Aba. Schválili sa aj stanovy, a to jednohlasne. Prítomní boli len robotníci a remeselníci. Vyslaný delegát z Budapešti A. Szalánci vystúpil s prejavom, v ktorom vysvetlil ciele kresťansko-socialistického hnutia, ale vysvetlil aj rozdiel v konaní kresťanov a marxistov pri vybojovaní zmien v spoločnosti. Sociálnu otázku v súčasnom Uhorsku vyhlásil za neudržateľnú a jej zmenu za nutnú pričinením organizovaného robotníctva.²⁷

Vieme, že koncom októbra toho istého roku bola ďalšia významná schôdza košických kresťansko-socialistických robotníkov v Levočskom dome, znova za prítomnosti delegátov z Budapešti Andora Szaláncziho a Štefana Hallera, veľkých agitátorom sociálneho kresťanstva v Uhorsku. Záujem bol obrovský. Sála bola úplne prepchatá, hoci sa vpúšťali len osoby s pozvánkou. Mnohí sa snažili načúvať aj na chodbe, veď Szalánczi aj Haller boli výborní rečníci a videli svet v reálnych súvislostiach.²⁸

Pokiaľ sa v tlači pre košický spolok používa pomenovanie „kresťansko-sociálny“, respektíve „kresťansko-sociálny robotnícky“, jeho oficiálny názov bol Košický kresťanský robotnícky spolok (Kassai keresztény munkásegylet). Vyplýva to z dokumentu z roku 1906. Je ním listina, ktorou spolok zapísal biskupa Fischera-Colbrieho, keďže

²⁵ Arcidiecézny archív v Košiciach (AACass), Košické biskupstvo (KB), Košický biskupský ordinariát (KBO) č. 2155/1916.

²⁶ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 317.

²⁷ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 317.

²⁸ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 317.

naňho prispel štedrým darom, za svojho zakladajúceho člena. Listina je datovaná 23. marca 1906, je opatrená spolkovou pečat'ou a podpísaní sú predseda Ján Aba a tajomník Štefan Fábián. V sprievodnom liste k tejto listine sa spomínajú útoky v tlači na biskupa, ktoré spochybňujú jeho znalosti maďarčiny a vlastenecké cítenie. Členovia spolku odsudzujú tieto útoky, vyjadrujú mu svoju dôveru a lásku a žiadajú ho, aby bol naďalej ich vodcom. Okrem Jána Abu a Štefana Fábiána sú na tomto sprievodnom liste podpísaní ešte Ján Balogh, Július Botos, Karol Pesta, Michal Martoncsik a Rudolf Kuny.²⁹ Neskôr, nevieme presne kedy, muselo dôjsť k zmene názvu spolku na Košický kresťansko-sociálny spolok.

Spolok v Košickej Novej Vsi bol založený 24. mája 1906 s 113 členmi. Založenie spolku inicioval Július Gasovszki s podporou miestneho farára Jozefa Liteczkeho. Pomáhal pri tom aj predseda košického kresťansko-sociálneho spolku Ján Aba. Do roku 1908 narástol počet členov spolku na 240. V tom čase bol čestným predsedom spolku radca cirkevného súdu Barnabáš Tost, predsedom učiteľ Alexander Román, tajomníkom Július Gasovszki, podpredsedom Ján Kapusánszki, zapisovateľom kantor-učiteľ Virgil Kulka, pokladníkom Andrej Lichvár, druhým pokladníkom Jozef Gazdag, revízormi hospodárenia boli Štefan Lengyel a Andrej Gazdag a povinnosť navštevovať chorých mali Andrej Balázs a Štefan Lengyel Pepi.³⁰

Patrónom obidvoch spolkov, košického aj košicko-novoveského bol biskup A. Fischer Colbrie. O programe kresťanských socialistov sa v r. 1905 pre noviny Napló vyjadril nasledovne: „Cieľom kresťanských socialistov je zlepšiť situáciu poľnohospodárskeho a priemyselného robotníctva v rámci jestvujúceho spoločenského zriadenia a na základe kresťanského svetonázoru. Chcú ho vzdelávať, poskytovať im právnu ochranu a podporiť ich zakladaním úverových a spotrebných družstiev a iných kresť. soc. robotníckych spolkov – podobne, ako to robia už jestvujúce kat. tovarišské spolky v záujme remeselníkov. Pritom aj v radoch inteligencie chcú vzbudiť záujem o sociálne otázky: alkoholizmus, mzdy robotníkov, robotnícke byty, družstevníctvo a pod.“³¹

A. Fischer-Colbrie dobre poznal význam tlače pre šírenie kresťanského svetonázoru a ideí kresťanského socializmu a pocíťoval absenciu novín tohto zamerania v Košiciach. Preto inicioval založenie najprv týždenníka Felsővidéki Szemle v roku 1906 a do jeho redakcie vyslal kňazov F. Hollóa a A. Ottóa. Pritom sa usiloval o zriadenie katolíckej tlačiarne Sv. Alžbety, v ktorej sa od 9. júna 1907 začal tlačiť denník Felvidéki Ujság, s výdatnou finančnou a ideovou podporou biskupa. Podieľal sa na jeho tvorbe aj autorsky.³²

O ďalších dvoch kresťansko-sociálnych spolkoch na území diecézy veľa údajov nemáme. Spolok v Máde vznikol niekedy v roku 1905³³ a v sídle Zemplínskej župy Novom Meste pod Šiatrom v roku 1907 alebo 1908.³⁴

²⁹ AACass, KB, KBO č. 1670/1909.

³⁰ *Keresztény szocialisták naplója 1909*, Budapest, s. 102.

³¹ MIHÓKOVÁ, Mária. *Košický biskup ThDr. Augustín Fischer-Colbrie 1863 – 1925. Život a dielo*. Verbum, Košice 1996, s. 21.

³² MIHÓKOVÁ, Mária. *Košický biskup ThDr. Augustín Fischer-Colbrie 1863 – 1925. Život a dielo*, s. 22.

³³ LAKATOS, Géza. A keresztény szociális mozgalom múltja hazánkban. In *Keresztény szocialisták naplója 1908*. Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1907, s. 101.

³⁴ ANTÓNY, Béla. A ker. Szociális mozgalom 1907 – 1908-ban. In *Keresztény szocialisták naplója 1909*. Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1908, s. 123.

Pokiaľ mal košický spolok pri založení v roku 1905 44 členov, do roku 1908 narástla členská základňa na 520 riadnych, 11 podporujúcich, 20 zakladajúcich členov a mala aj troch čestných členov. Predsedom organizácie bol Alojz Kristof, druhým predsedom Július Botos, podpredsedom Július Mitró a Jozef Kristóffy, hlavným tajomníkom Štefan Fabián, tajomníkom Árpád Magos, hlavným pokladníkom Leopold Pupinszky, zapisovateľom Vojtech Kárpáthy, revízormi hospodárenia boli Jozef Stach a Ladislav Mikulics, knihovníkmi Jozef Futás a Jozef Horváth a pravdepodobne usporiadateľmi boli Ľudovít Ujházy a Jozef Martoncsik (hovorilo sa im háznagyok).³⁵

V Košiciach sa v marci roku 1908 utvorila aj ženská sekcia košickej organizácie kresťansko-sociálneho spolku a do funkcie predsedkyne bola biskupom A. Fischerom-Colbrie uvedená súkromná učiteľka Mária Otreszovská. Týmto činom sa humánný A. Fischer-Colbrie ukázal v pozitívnom svetle aj v stále problematickej ženskej otázke, ktorá ani zďaleka nebola vo vtedajšom Uhorsku dokonale pochopená.³⁶

V decembri 1908 navštívil Košice O. Prohászka. Názory a texty takzvaného proletárskeho biskupa zo Stoličného Belehradu boli už košickej verejnosti známe. Hovorila o nich celá krajina, nuž záujem bol obrovský. V nedeľu 6. 12. 1908 osobne vystúpil v hoteli Schalkház s prejavom o láske, ktorá pretvára ľudskú spoločnosť k lepšiemu a celú ju pospája k svornosti dobrého diela. Zavítal aj do Prešova. Na východné Slovensko do Košíc prišiel však aj druhýkrát, a to už na jar 1909. Vtedy v príprave na Veľkú noc odzneli jeho meditácie až trikrát po sebe. V podstate uviedol mešťanov v sále Kolpingovho hnutia tovaríšov do kresťanskej filozofie. Populárny rečník si pritiahol 600 ľudí, no možno ich bolo aj viac. Felvidéki Ujság o tom referuje 20. 3. 1909. Na ďalšom vystúpení hovoril o reálnom kresťanskom idealizme. Priznal nedostatky Cirkvi a blato v dejinách kresťanstva, ale vyjadril pevnú vieru v reformu, ktorá príde a naliehal na pevnú vieru v Boha. Tretia konferencia biskupa bola navštívená mohutným zástupom, ktorý zaujal myšlienkami o Kristovi ako jedinej nádeji sveta.³⁷

Dňa 6. 6. 1908 priniesli banskobystričné Naše Noviny dokonale zasvätené informácie o košickom kresťansko-socialistickom hnutí. Záhada pôvodu tak presných údajov väzí čiste v tom, že sa o košických spolkových záležitostiach Bobok a jeho doprovod dozvedeli pri osobnej návšteve. Oficiálne prišli na meniny A. Fischera-Colbrieho, aby ho pozdravili. Vymenili si však aj skúsenosti s kresťanskými socialistami Košíc a okolitých obcí. Z tohto kontaktu sa presne dozvedáme, že Stredoslováci sa rozprávali s miestnymi po slovensky, a tak je jasné, že košický kresťansko-sociálny robotnícky spolok fungoval určite dvojязыčne a so všetkou pravdepodobnosťou väčšina členstva patrila k slovenskej národnosti.³⁸

V septembri 1909 všetkých jedovatých nepravínkov kresťanov v Košiciach nesmierne pobúrilo, že kresťanských robotníkov napadlo utvoriť si spotrebné družstvo a v záujme toho vydal ich spolok náborový leták v maďarskej a slovenskej reči. Miestne noviny Kassai Hírlap, Napló, Felsőmagyarország a Abauj-Kassai Közlöny na to spustili

³⁵ *Keresztény szocialisták naplója 1909*, s. 102.

³⁶ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 320.

³⁷ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 323.

³⁸ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*, s. 324.

pokrik, že v Košiciach sa šíri panslavizmus, ktorý drží s klerikalizmom. Kresťansko-socialistické spotrebné družstvo sa dožilo realizácie až o rok. Biskup A. Fischer-Colbrie zakúpil na Dominikánskom námestí dom č. 11, a v tomto jednoposchodovom objekte sa spotrebné družstvo usídlilo. Na prízemí otvorilo družstevnú predajňu potravín, a tak mali slabo situovaní Košičania jedinečnú príležitosť k nákupom.³⁹

Košice viackrát navštívil A. Giesswein. 25. 6. 1911 prišiel na pozvanie kresťanských socialistov do Košíc opäť, a tí ho prekvapili tým, že mu v záhrade svojho domu odhalili bustu a zvolili za svojho čestného predsedu. On sa im za to poďakoval a vyznal, že socializmus ako ideu spravodlivosti považuje za oprávnený, ale musí byť bez násilia. Celé toto stretnutie katolíckych robotníkov Košíc s Giessweinom bolo skutočnou rodinnou slávnosťou, v ktorej sa srdcia bojovníkov za sociálnu spravodlivosť náramne rozhorili.⁴⁰

V roku 1912 došlo v Košiciach k založeniu dvoch kresťansko-socialistických odborových organizácií, a síce spolku drevo-robotníkov a spolku obuvníkov a čizmárov. Informujú o tom noviny *Felvidéki Ujság* z 23. júna 1912.⁴¹ Už skôr bola v Košiciach založená kresťansko-socialistická odborová organizácia železo- a kovorobotníkov. Noviny *Felvidéki Ujság* informujú o jej mimoriadnom zhromaždení 1. decembra 1912.⁴²

Ako vieme, Košičanov viedol J. Aba ako predseda agilného kresťansko-sociálneho spolku. Na valnom zhromaždení roku 1912 zvolili však do vedenia ešte aj profesora Ferdinanda Bernoláka do pozície „vezérelnök“, čo sa môže preložiť slovami – ideový predseda. Už začiatkom mája 1912 vystúpil potom F. Bernolák pred verejnosť s rozhodnou požiadavkou podporovať košických robotníkov v ich úsilí získať pre každého a všetky rodiny zdravé bývanie, pretože bytová otázka bola v Košiciach jedna z najvážnejších. Robotníkov Košíc si získal, a že sa ľudská existencia začína od strechy nad hlavou, dokázala skutočnosť, že sa ešte roku 1912 ihneď prihlásilo z radov organizovaných v košickom kruhu kresťansko-sociálneho spolku 500 rodín. Všetci chceli dobre bývať a početní jednotlivci prejavili aj vôľu finančne prispieť. Heslom podnieteným samotným biskupom Košíc sa stalo volanie po zdravých, jasných a slnečných bytoch pre robotnícky ľud a tomuto cieľu obetoval F. Bernolák všetky svoje schopnosti a úsilie. Zrodili sa tak plány na výstavbu 4 – 5 robotníckych kolónií v rôznych častiach mesta.⁴³

22. marca 1914 mal Košický kresťansko-sociálny spolok svoje valné zhromaždenie, kde zvolili nové predsedníctvo a funkcionárov. Cirkevným predsedom sa stal J. Szoncsó a svetským J. Hován.⁴⁴

V Arcidiecéznom archíve v Košiciach sa zachoval list Jozefa Barócsiho, tajomníka Košického kresťansko-sociálneho spolku z 21. apríla 1914. Barócsi sa zároveň živil ako poisťovací agent. Píše, že spolok sa dostal do krízovej situácie a bol to on, kto ho minulý rok, ako člen vedenia, prebudil z letargie. Vyzval predsedu k intenzívnejšiemu vedeniu

³⁹ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 345 – 346.

⁴⁰ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 381.

⁴¹ MIHÓKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1901 – 1918. II. Štátna vedecká knižnica v Košiciach 1979*, s. 707.

⁴² MIHÓKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1901 – 1918. II*, s. 708.

⁴³ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 381, 385.

⁴⁴ MIHÓKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1901 – 1918. II*, s. 709.

spolku, čo ten aj sľúbil, avšak všetko zostalo po starom. Odvtedy naňho predseda aj tajomník pozerajú zlým okom. Tajomník intrigoval proti nemu, následkom čoho prišiel o prácu a hrozí mu teraz, že jeho deväťčlenná rodina skončí na ulici. Žiada preto biskupa o pomoc. Potrebuje 500 korún, ktoré žiada ako pôžičku, ktorú, ak bude mať zase prácu, vráti. Z biskupského úradu mu však odpovedali, že kvôli zlým hospodárskym pomerom mu biskup pôžičku nemôže poskytnúť.⁴⁵ Keďže archív spolku sa nezachoval, nemôžeme si skutočnosti, ktoré J. Barócsi uvádza v liste, overiť.

V januári 1917 menoval cisár a kráľ biskupa A. Fischera-Colbrieho za skutočného vnútorného tajného radcu. Košické katolícke spolky a organizácie vyhotovili a darovali z tejto príležitosti biskupovi pamätný album. Medzi spolkami je aj Košický kresťansko-sociálny spolok. Spolok v ňom stručne opisuje svoju históriu od založenia 27. 8. 1905 s najdôležitejšími aktivitami, medzi ktorými spomína založenie spotrebného družstva a robotnícke byty. Podpísaní sú cirkevný predseda František Paskovits, svetský predseda Jozef

Hován a podpredsa Andrej Gajdos. Pod textom je pečiatka spolku. Osobitný list v albume má aj Spotrebné družstvo košických kresťanských remeselníkov a robotníkov, na ktorom je aj fotografia budovy družstva na Dominikánskom námestí.⁴⁶

V roku 1918 kresťansko-sociálny spolok v Košiciach naďalej existuje. Členstvo sa schádza v miestnosti katolíckeho čitateľského kruhu v nedeľu a vo sviatok. Pokračujú v náboře a vykazujú až 2000 členov. V lete toho istého roku sa presťahovali do budovy katolíckych tovarišov na dnešnej Moyzesovej ulici, kde mohli pôsobiť deň čo deň.⁴⁷

Po roku 1918 zmienky o existencii kresťansko-sociálneho spolku v Košiciach nenachádzame, pôsobila tu však Kresťansko-socialistická strana⁴⁸ a kresťansko-sociálne odborové organizácie (drevo-robotníkov, stavebných robotníkov, krajčírskych robotníkov, kúpeľných a zdravotníckych zamestnancov a robotníkov tabakovej továrne).⁴⁹ Aj naďalej v meste pôsobil.

Publikačná aktivita biskupa A. Fischera-Colbrie

V rokoch 1919 – 1920 vydala košická Kresťansko-socialistická strana biskupovi A. Fischer-Colbrie štyri zošitky v edícii Sociálna knižnica: „Tásadalmi problémák“⁵⁰ (vyšiel aj po slovensky pod názvom Spoločenské otázky); „A munka“⁵¹ (Práca); „Kommunizmus és

⁴⁵ AACass, KB, KBO č. 2469/1914.

⁴⁶ AACass, KB, Episcopalia – Augustín Fischer-Colbrie, vol. 8.

⁴⁷ ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel / A. Novovek 1849 – 1918*, s. 486.

⁴⁸ *Nový adresár mesta Košíc a okolia 1929 – Košice város és vidéke Új címűára 1929*. Kníhkupectvo Gejza Jaschkó Géza könyvkereskedése, Košice 1929, s. 273.

⁴⁹ BŮHNEĽ, Richard. *Adresár mesta Košíc – Košice város Címjegyzéke 1925*. Štátna kníhtlačiareň, Košice 1925, s. 135.

⁵⁰ AACass, KB, Episcopalia – Augustín Fischer-Colbrie, vol. 10., Nr. 10.

⁵¹ AACass, KB, Episcopalia – Augustín Fischer-Colbrie, vol. 10., Nr. 12.

magántulajdon“⁵² (Komunizmus a súkromné vlastníctvo) a „Népjóléti kérdések“⁵³ (Otázky blahobytu ľudu). Vznikli na základe článkov o spoločenských a sociálnych otázkach, ktoré biskupovi vychádzali v novinách „Esti Ujság“. Priblížime si v krátkosti prvé tri.

Prvé dielo Társadalmi problémák (Spoločenské otázky) má 16 kapitol. V prvej kapitole (Spoločnosť) A. Fischer-Colbrie odsudzuje myšlienku triedneho boja.⁵⁴ V druhej (Spoločenská otázka) vylučuje, že by niekedy mohol nastať pozemský raj. Tí, ktorí ľuďom sľubujú pozemský raj, väčšinou prinesú pozemské peklo. Ako príklad uvádza boľševizmus.⁵⁵ V tretej kapitole s názvom „Spoločenské ciele“ uvádza, že sú štyri: poznanie, mravnosť, zdravie a materiálne prostriedky života.⁵⁶ V ďalšej (Majetok a mravy) píše, že hmotné šťastie ľudstva spočíva na dvoch stĺpoch – práci a čestnosti. Tieto dve sú nepredstaviteľné bez morálky. Spomína smutné skúsenosti minulého roku, keď dochádzalo k rozdávaniu pozemkov, sovielizácii, veľa sa politizovalo a vykonalo sa málo hospodárskej práce. Následkom toho stojí Európa pred hrozbou hladomoru.⁵⁷ V piatej kapitole (Kultúra a šťastie) polemizuje A. Fischer-Colbrie s tvrdením J. J. Rousseaua, že pokrok vo vede a umení spôsobil úpadok mravov. Problém bol podľa neho v tom, že pokrok bol jednostranný. Spolu s vedou nepokročila mravnosť, s technikou láska. „*Nech sa množia a dvíhajú do výšky komíny tovární, ale ešte do väčšej výšky nech sa dvíhajú veže kostolov.*“⁵⁸ V kapitole „Náboženstvo a šťastie“ biskup oponuje tvrdeniu, že náboženstvo utešuje posmrtným životom a oberá človeka o radosti tohto života. Práve opak je podľa neho pravdou. Náboženstvo pomáha odstraňovať mnohé príčiny chudoby. Medzi hlavné príčiny chudoby patrí lenivosť, márnotravnosť, karty a alkohol. Všetky štyri sú nedostatkom vôle, teda hriechom. A proti hriechu nebojuje nikto a nič viac ako náboženstvo, a síce intenzívne prežívané. Podobne je to s chorobami. Niektoré si ľudia spôsobujú sami alkoholom a nemravnosťou.⁵⁹ V ďalšej kapitole biskup kritizuje ekonomický liberalizmus, ktorý v 19. storočí pod heslami „voľný trh“, „voľný obchod“ sľuboval raj na zemi. Štát podľa tejto doktríny nemá do ekonomiky zasahovať. Výsledkom boli hladové mzdy, ženská a detská práca v nehygienických podmienkach. Pápež Lev XIII. odsúdil toto učenie vo svojej encyklike „Rerum novarum“ v r. 1891, konštatuje A. Fischer-Colbrie.⁶⁰ V 9. kapitole (Sociálny pápež Lev XIII.) spomína F. Lassalla a K. Marxa, zakladateľov sociálnej demokracie, ako aj ich súčasníka, nemeckého biskupa W. E. Kettelera, priekopníka sociálnej náuky Cirkvi, zakladateľa katolíckej strany Centrum. Uvádza, že medzi katolíckymi sociálnymi politikmi tej doby sa vytvorili dva tábory. Francúzski a belgickí katolíci nechceli zahrnúť štát do riadenia hospodárstva. Verili, že cirkevná a svetská morálka bude postačovať na brzdenie paľravosti kapitálu a ochranu práv robotníkov. Nemecká katolícka sociológia požadovala okrem toho aj vplyv štátu a zákonodarstva. Posledné slovo v tomto spore vyriekol pápež

⁵² AACass, KB, Episcopalia – Augustín Fischer-Colbrie, vol. 10., Nr. 13.

⁵³ AACass, KB, Episcopalia – Augustín Fischer-Colbrie, vol. 10., Nr. 11.

⁵⁴ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. Ker. Szocialista párt, Kassa 1919, s. 8.

⁵⁵ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 12.

⁵⁶ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 13.

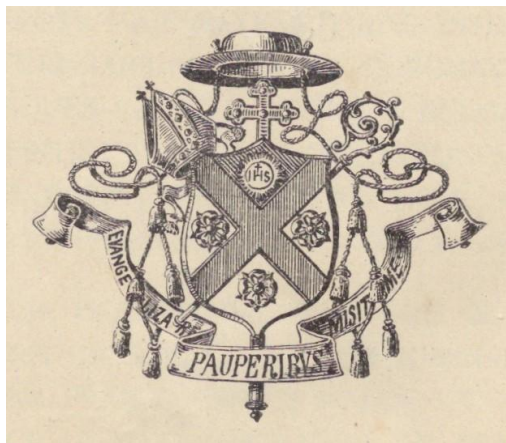
⁵⁷ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 17 – 18.

⁵⁸ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 24.

⁵⁹ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 25 – 26.

⁶⁰ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 30 – 33.

Lev XIII. vo svojej encyklike „Rerum novarum“, v ktorej dal za pravdu nemeckej škole. Podiel na riešení robotníckej otázky má mať tak Cirkev, ako aj štát a spoločnosť. Táto encyklika sa tak stala „*Magnou chartou, či zlatou bulou kresťanského socializmu*.“⁶¹ To isté opakuje Fischer-Colbrie v ďalšej kapitole (Sociálne smery). Jedenásta kapitola je venovaná Karolovi Marxovi. Biskup kritizuje jeho materializmus a teóriu nadvahy. V ďalšej kapitole oboznamuje čitateľov s riešením sociálnej otázky u protestantov. V 13. kapitole (Ruský socializmus) píše o smutnej situácii vo vtedajšom Rusku, ktorej príčiny vidí v autokratickej cárskej moci, pasívnej ortodoxnej cirkvi a silnej centralizácii a s ňou súvisiacou korupciou.⁶² V ďalšej kapitole približuje situáciu v Severnej Amerike, kde pracujúci kvôli špecifickým pomerom mali o niečo znesiteľnejšie podmienky ako v Európe. V predposlednej kapitole (Kresťanský socializmus) polemizuje s tvrdením, že je len jeden socializmus, a to bez prívlastkov, a že napríklad kresťanský socializmus nie je pravý socializmus. Tvrdí, že treba taký socializmus, ktorý je obmedzovaný právami jednotlivca, „*v ktorom je aj správny individualizmus*.“ „*Ak všetko patrí spoločnosti, jednotlivcovi neostane nič*.“ „*Leninovia, Bélovovia, Kunovia a Szamuellyovia možno sú socialisti bez prívlastku. Ale chlieb nedali a všetku slobodu vykorenili*.“ Treba teda triežvy socializmus, socializmus s prívlastkom, a tým je kresťanský socializmus.⁶³ Posledná kapitola má názov „Spoločenská reforma a almužna.“ Konštatuje, že sociálnou činnosťou minulosti bola almužna. „*V súčasnej dobe treba almužnu v čo najväčšej miere nahradiť spoločenskou reformou*.“ Tak, ako v minulosti almužna nebola výlučným spôsobom sociálnej činnosti, ani v súčasnosti sa hospodárska reforma nerozvinula natoľko, aby urobila almužnu nepotrebnou. „*V každom prípade treba sa snažiť, aby almužna nebola viac potrebná, lebo je pravdou, že najlepšia starostlivosť o chudobných je tá, ktorá seba urobí nepotrebnou*.“⁶⁴

Erb Augustína Fischer-Colbrie, košického biskupa

V diele „A munka“ (Práca) v prvých kapitolách približuje A. Fischer-Colbrie dejiny práce. Začína Adamom a Evou. Tvrdí, že práca by existovala aj v raji, len by bola „*bez akejkoľvek námahy*“.⁶⁵ Po prvotnom hriechu sa stala namáhavou a je pre človeka pokáním.

⁶¹ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 37 – 39.

⁶² FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 51 – 54.

⁶³ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 59 – 60.

⁶⁴ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. s. 62 – 63.

⁶⁵ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*. Ker. szocialista párt, Kassa 1919, s. 3.

Význam slova práca v rôznych jazykoch dosvedčuje, že bola pre praveké národy spojená so súžením a útrapami. Starovekí Gréci a Rimania pohrdali manuálnou prácou, ktorá bola určená pre otrokov. Otrokom bol pre nich *organon empsychon* (pracovný nástroj s dušou). „*Kresťanstvo otroctvo okamžite zmiernilo a neskôr zrušilo*“⁶⁶, konštatuje A. Fischer-Colbrie. Vzorom pracujúceho človeka je pre kresťana Ježiš v dielni, kde pracoval do svojich tridsiatich rokov. Po páde Rímskej ríše sa záchrancami antickej materiálnej a duchovnej kultúry stali benediktínski mnísi. Naučili barbarské národy vážiť si prácu, klčovať lesy, budovať domy, kláštory, orat', šľachtiť ovocné stromy, pestovať obilniny a liečivé rastliny. Nepriateľom práce je podľa A. Fischera-Colbrie kapitalizmus. „*Kapitalizmus je totiž možnosťou života a zbohatnutia bez práce, a síce neobmedzeného zbohatnutia*.“⁶⁷ V stredoveku podľa zákona a v zásade neexistoval bezprácný príjem, hoci A. Fischer-Colbrie priznáva, že v praxi existoval. Stredoveký svetský feudál mal vojenské, administratívne a hospodárske povinnosti. Košický biskup pritom rozlišuje medzi kapitálom a kapitalizmom. Samotný kapitál je vo výrobe potrebný. Kapitalizmus však robí z práce tovar, „*a síce väčšinou lacný tovar*.“⁶⁸ Kapitalizmus umožňuje miliardárom bezprácný život čisto iba z úrokov. Spomína vtedajších boháčov ako Rotschild, Rockefeller a Carnegie. Tvrdí však, že sa nepotvrdila Marxova teória, že väčšina ľudstva bude stále viac chudobnieť. Životná úroveň pred prvou svetovou vojnou v európskych štátoch pomaly, ale trvalo rástla. To podľa A. Fischera-Colbrie dokazuje, že kapitalizmus možno brzdiť aj pri zachovaní súkromného vlastníctva. Prihovára sa za „*je-dine spravodlivé*“⁶⁹ progresívne dane z príjmu a majetku. So vznikom kapitalizmu vyvstal aj problém nezamestnanosti, ktorý predtým neexistoval. Rieši sa dvojakým spôsobom: sprostredkovaním zamestnania a podporou v nezamestnanosti. Čo sa týka mzdy robotníka, A. Fischer-Colbrie predkladá náuku Leva XIII., podľa ktorého mzda má byť taká, aby z nej zamestnanec a jeho rodina mohli slušne vyžiť. Prihovára sa, okrem toho, za podiel zamestnanca na čistom zisku podniku. Čo sa týka dĺžky pracovnej doby uvádza, že v rôznych obdobiach bola rôzna. Spomína regulu sv. Benedikta, ktorý predpisuje rehoľníkom sedemhodinovú fyzickú prácu. V Anglicku v polovici 19. storočia existovala dokonca štrnásťhodinová pracovná doba. On sám sa prihovára za osemhodinový pracovný čas, tak, ako to vtedy požadovali aj sami robotníci. V predposlednej kapitole (Práca na ruinách) sa košický biskup vracia k nedávno skončenej svetovej vojne. Počas päť rokov trvajúcej vojny väčšina ľudí „*len ľavou rukou mohla pracovať pre život, pravou boli nútení pracovať pre smrť v zbrojovkách, továrňach na muníciu a na bojisku*“.⁷⁰ Počas tých piatich rokov bol zbombardovaný a zdrvený na prach výsledok práce päťdesiatich predchádzajúcich rokov. Do budúcnosti sa však A. Fischer-Colbrie pozerá s nádejou. „*Ak vedec a politik, poľnohospodár a priemyselník, gazdín a študent pridá k svojej každodennej práci ešte toľko, čo unesie ochotná dobrá vôľa, ešte môže vyklíčiť nový život z ruín a ešte krajšia môže byť budúcnosť ľudstva ako bola jeho minulosť*“.⁷¹ V poslednej kapitole (Práca do smrti) predkladá A. Fischer-Colbrie ako príklad neúnavnej práce až do smrti anglického stredovekého učenca a rehoľníka Bédu Venerabilis, ktorý žil

⁶⁶ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 13.

⁶⁷ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 27.

⁶⁸ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 33.

⁶⁹ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 39.

⁷⁰ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 65 – 66.

⁷¹ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*, s. 68.

v rokoch 672 – 735. Jeho súborné dielo tvorí asi tisíc strán. Zachránil pred zabudnutím rané dejiny anglosaských štátov, čím sa stal jedným z otcov dejepisectva. Na svojej smrteľnej posteli ešte stihol preložiť Evanjelium sv. Jána do saského jazyka. Keď preklad dokončil, zomrel.

Tretí zošitok má názov „Kommunizmus és magántulajdon“ (Komunizmus a súkromné vlastníctvo). Hneď v prvej kapitole A. Fischer-Colbrie píše, že ľudstvo – možno okrem nekultúrneho praveku – nikdy nebolo komunistické, „*lebo dôsledné zavedenie komunizmu by zrušilo každú prácu, každý majetok, každú kultúru*“.⁷² Všetci by boli rovní v spoločnej biede. „*Preto našim programom nie je komunistické zrušenie súkromného vlastníctva, len ... odstránenie jeho nedostatkov*“.⁷³ Uvádza, že je mnoho rôznych komunistických smerov, mnoho „komunizmov.“ Pokiaľ, napríklad, zakladatelia novovekého komunizmu, ako Fourier, Owen a Cabet, chceli nielen spoločnú výrobu, ale aj spotrebu, Marx a sociálna demokracia chcú iba komunizmus výrobných prostriedkov. A. Fischer-Colbrie uznáva oprávnenosť kritiky nedostatkov súkromno-vlastníckeho systému a prihovára sa za sociálnu politiku v prospech širokých vrstiev ľudu tak, ako to robili kresťanské strany v Nemecku a Rakúsku. V tretej kapitole hľadá odpoveď na otázku, či existoval kedysi „prakomunizmus“ (*őskommunizmus*). V ďalšej približuje náuku Biblie o súkromnom vlastníctve. V piatej a šiestej kapitole vysvetľuje, ako to bolo so spoločným vlastníctvom u prvých kresťanov a ako je to so spoločným vlastníctvom u rehoľníkov. V siedmej približuje komunistické pokusy v stredoveku. V ôsmej vysvetľuje náuku sv. Tomáša Akvinského o súkromnom vlastníctve. V deviatej a jedenástej predstavuje jednotlivých utopických socialistov a ich utópie. Desiata kapitola pojednáva o jezuitských redukciách v Paraguaji, dvanásť o protestantských komunistických pokusoch. V poslednej, hodnotiacej kapitole, A. Fischer-Colbrie píše: „*Všeobecne a povinné spoločenstvo majetku odporuje ľudskej prirodzenosti; rozsiahle a násilné pokusy na jeho realizáciu viedli len k obrovskému rozkrádaniu, spôsobili bezpríkladnú biedu a nakoniec sa utopili v krvi a blate*“.⁷⁴ Zároveň však pripúšťa, že by popri súkromnom vlastníctve mohlo existovať aj spoločné, štátne (socializácia), napríklad železníc, alebo baní, ako to plánovala vtedajšia československá vláda. Opätovne sa prihovára za podiel zamestnancov na čistom zisku podniku, ktoré vtedy už existovalo v niektorých podnikoch, malo by sa však rozšíriť aj na fyzicky pracujúcich robotníkov.

Záver

Kresťansko-socialistické hnutie sa v Uhorsku začalo rozvíjať až po zverejnení encykliky *Rerum novarum* pápežom Levom XIII. v roku 1891. Je spojené s osobnosťou kňaza a neskoršieho stolično-belehradského biskupa Otakara Prohászku, ktorý preložil encykliku *Rerum novarum* do maďarčiny a snažil sa svojimi článkami vzbudiť záujem kňazov o sociálne otázky. Ďalšou významnou osobnosťou hnutia bol kňaz a cirkevný historik Alexander Giesswein. Stál pri zrode prvého kresťanského robotníckeho spolku v Uhorsku v Győri. Na začiatku 20. storočia začali postupne vznikať kresťansko-sociálne spolky

⁷² FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Kommunizmus és magántulajdon*. Ker. szocialista párt, Kassa 1920, s. 7.

⁷³ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Kommunizmus és magántulajdon*, s. 7.

⁷⁴ FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Kommunizmus és magántulajdon*, s. 57.

a odborové združenia po celom Uhorsku. Organizačným vyvrcholením hnutia bolo založenie Krajinskej kresťansko-socialistickej strany v roku 1907. Kresťansko-sociálne spolky vznikli aj na Slovensku vo viacerých mestách a obciach. V Košickej diecéze existovali v Košiciach, Košickej Novej Vsi a maďarských mestečkách Mád a Nové Mesto pod Šiatrom. Patrónom a podporovateľom košického a košicko-novoveského spolku bol diecézny biskup Augustín Fischer-Colbrie. V kresťansko-socialistickom hnutí sa biskup angažoval aj perom. Jeho články venované sociálnym otázkam vychádzali v novinách Felvidéki Ujság a Esti Ujság. V rokoch 1919 – 1920 vydala Kresťansko-socialistická strana v edícii Sociálna knižnica štyri publikácie A. Fischera-Colbrie venované sociálnym otázkam. Biskup sa v nich veľmi kriticky vyjadruje na adresu ekonomického liberalizmu a kapitalizmu. Rovnako rázne však odmieta aj komunistické zrušenie súkromného vlastníctva a zavedenie spoločenstva majetku. Kapitalizmus chce brzdiť sociálnou politikou v prospech širokých vrstiev ľudu. Požaduje progresívne dane z príjmu a majetku. Prihovára sa za to, aby zamestnanci, okrem spravodlivej mzdy, dostávali aj podiel na zisku podniku. Nevylučuje zároveň, že by niektoré odvetvia ekonomiky mohli prejsť do vlastníctva štátu.

BIBLIOGRAFIA

Pramene

Arcidiecézny archív v Košiciach (AACass), fond Košické biskupstvo (KB)
Episcopalia – A. Fischer-Colbrie
Košický biskupský ordinariát (KBO)

Literatúra

- ANTÓNY, Béla. A ker. Szociális mozgalom 1907 – 1908-ban. In *Keresztény szocialisták nap-tára 1909*. Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1908.
- BÖHNEL, Richard. *Adresár mesta Košíc – Košice város Címjegyzéke 1925*. Štátna kníhtlačiareň, Košice 1925.
- ELIÁŠ, Štefan. *Dejiny Košíc v dátach. 4. diel/A. Novovek 1849 – 1918*. Typopress, Košice 2016.
- FISCHER-COLBRIE, Ágost. *A munka*. Ker. szocialista párt, Kassa 1919.
- FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Kommunizmus és magántulajdon*. Ker. szocialista párt, Kassa 1920.
- FISCHER-COLBRIE, Ágost. *Társadalmi problémák*. Ker. Szocialista párt, Kassa 1919.
- GAŠPAR, Ján – BLAŠKOVÁ, Eleonóra – MIHÓKOVÁ, Mária. *Lexikón Košičanov 1848 – 1938. I. diel, A – I. Equilibria*, Košice 2014.
- JUDÁK, Viliam. *Priatelja Boží. Slovenské martyrológium*. Lúč, Bratislava 1995.
- Keresztény szocialisták naptára 1909*, Budapest, Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége 1908.
- LAKATOS, Géza. A keresztény szociális mozgalom múltja hazánkban. In *Keresztény szocialisták naptára 1908*. Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1907.
- Lexikón katolických kňazských osobností Slovenska*, Bratislava, Lúč 2000.
- MIHÓKOVÁ, Mária. *Košický biskup ThDr. Augustín Fischer-Colbrie 1863 – 1925. Život a dielo*. Verbum, Košice 1996.

- MIHÓKOVÁ, Mária. *Politický život v Košiciach v rokoch 1901 – 1918. II.* Štátna vedecká knižnica v Košiciach 1979.
- Nový adresár mesta Košíc a okolia 1929 – Košice város és vidéke Új címtára 1929.* Kníhkupectvo Gejza Jaschkó Géza könyvkereskedése, Košice 1929.
- PROHÁSZKA, Ottokár. Keresztény szocializmus. In *Keresztény szocialisták naptára 1909.* Ker. Szociális Egyesületek Orsz. Szövetsége, Budapest 1908.
- RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Slovenska.* Vyšehrad, Praha.
- Sárosvármegyei kalauz. Eperjes, Bárfya, Kisszeben szab. kir. városok és Sárosvármegye községeinek címtára.* Kósch Árpád, Eperjes 1903.
- Slovenský biografický slovník. IV. zväzok M – Q.* Matica slovenská, Martin 1990.
- SZÁNTÓ, Konrád. *A katolikus egyház története. II. kötet.* Ecclesia, Budapest 1988.
- VNUK, František. *Príručný slovník kresťanstva.* Smaragd, Bratislava 2003.

Internetové zdroje

<http://www.lexikon.katolikus.hu>

Adresa autora:

Mgr. Róbert Eliáš

Archív Arcibiskupského úradu Košice

Hlavná 28, 041 83 Košice

email: robert.elias28@gmail.com